

1.4. Досвід боротьби з сепаратизмом у Великій Британії

Історія Великої Британії пов'язана з двома протилежними за своєю природою процесами: по-перше, це «збирання» територій Британських островів та існуючих на них невеликих держав в єдину державу. По-друге, відділення окремих частин Великої Британії у окрімі держави.

У Великій Британії сепаратистські процеси йшли впродовж століть. Гарячими точками ставали поперемінно або одночасно Ірландія, Шотландія, Уельс, а також дещо менші територіальні утворення.

Британський сепаратизм відрізняється від прояву сепаратизму в інших країнах світу тим, що в ньому існують специфічні внутрішні та зовнішні особливості. В середині держави відбуваються сепаратистські процеси в Ірландії, Шотландії, Вельсі, Корнуолі, деяких графствах, а також у Лондоні, де існують політичні сили, які прагнуть відокремлення столиці Великої Британії у самостійну територіальну одиницю. Яскравим проявом сепаратизму Великої Британії, пов'язаним із зовнішніми чинниками, є Брексіт. 15 грудня 2016 р. в Оксфордському словнику англійської мови з'явилося слово "Брексіт" (Brexit), що означає вихід Британії з Євросоюзу. Це перший прецедент в історії Європейського Союзу, коли одна з його країн-учасниць через референдум, проведений у Великій Британії, висловила своє бажання вийти з нього.

Тему сепаратизму у Великій Британії не можна не розглядати без контексту її імперського минулого, звідки сепаратизм «прорости» своє історичне коріння.

Сепаратизм може розвиватися на релігійному ґрунті, на етнічному, мати на меті відокремлення від держави до якої входить територія, де поширений сепаратистський рух, і створення окремої суверенної держави, або входження у склад іншої держави чи розширення автономії. Велика Британія – це держава, де знаходяться всі означені типи сепаратизму.

За кількістю сепаратистських рухів Великій Британію можна порівняти в Європі тільки з Італією, але їх ідеологія і природа почести інша, як відмінні історичні, географічні та geopolітичні фактори.

Найбільші регіони Великої Британії є показовими стосовно сепаратизму. В Ірландії, зокрема, сепаратистський та визвольний рух призвів до того, що в Сполучених Штатах Америки мешкають зараз багато нашадків ірландців, які шукали в новій країні спасіння від голоду та репресій. На відміну від Австралії, куди Британська імперія відсылала зокрема й осуджених ірландців, в Штатах оселялися вільні ірландці. Треба зазначити, що визвольний рух на острові Ірландії не віщував протягом століть.

Після Першої світової війни основні загрози стабільності імперії йшли зсередини, а не ззовні. В Дубліні у Великодній понеділок 1916 р. майже тисячі ірландських націоналістів на чолі з поетом Патриком Пірсом і соціалістом Джеймісоном Коннолі зайняли деякі громадські будинки. Пірс оголосив про створення Ірландської республіки. Перша британська реакція була жорстокою: головних змовників стратили. Цивільний уряд намагався використати колишніх вояків, сумнозвісних «чорно-рябих», аби викорінити войовничий республіканізм, тепер він став чимось більшим, ніж масовий рух під знаменами партії Шинн Фейн та її бойового крила - Ірландської республіканської армії.

Вже в 1920 р. Ірландія була розділена на 2 частини: Північну (6 округів), де жили в основному протестанти, та Південну (26 округів), де жили в основному католики. Досягненням імперії було утримання обох частин в межах єдиного цілого. Не зважаючи на присягу Ірландії короні та

надання їй статусу домініону, Незалежна держава на Півдні була прямим шляхом до незалежності республіки, якою Ірландія стала в 1948-у році. Британський дослідник Н.Фергюсон додає, що в міжвоєнний період історія повторювалась знову і знову: незнані збурювання, жорстока відповідь, втрата британців упевненості у собі, заломлювання рук, запізнілі розуми, зроблені поспіхом поступки і знов нові поступки. Але випадок Ірландії став прецедентним. Дозволивши розкол у найпершій своїй колонії, британці тим самим надіслали сигнал усій імперії.

Поділ острова Ірландія призвів до виникнення двох країн: Північну Ірландію та Південну Ірландію у відповідності до закону уряду Ірландії 1920-го р. Сьогодні одна з них відома як Північна Ірландія і входить до складу Сполученого Королівства, в той час, як Південна Ірландія є суверенною державою, яку називають ще Ірландією або Ірландською Республікою.

Триваючи з кінця 1960-х рр. конфлікт у Північній Ірландії має своїм підґрунттям міжконфесійний характер розбіжностей між протестантами і католиками. Історично склалося так, що у Північній Ірландії більшість складають протестанти, від яких ірландці, які там мешкають зазнавали різних утисків, як і від британського уряду. Ірландці Північної Ірландії відповіли на це створенням Ірландської Республіканської Армії (IRA) (ирл. Óglaigh na hÉireann) та таких партій, як Шинн Фейн (ирл. Sinn Féin), Ольстерський Третій Шлях (англ. Ulster Third Way), Соціал-демократична і лейбористська партія (ирл. Páirtí Sóisialta Daonlathach an Lucht Oibre), Республіканський Шинн Фейн (ирл. Sinn Féin Poblachtach), Ірландська республіканська соціалістична партія (ирл. Pairtí Poblachtach Sóisalach na h-Éireann). На боротьбу були кинуті військові сили Британії та поліцейські підрозділи Північної Ірландії. Але протягом десятиліть воєнний шлях подолання конфлікту не давав позитивних результатів.

Розуміючи, що воєнні втручання і жорстокі утиски ірландських політичних в'язнів не дають бажаного ефекту, британський уряд пішов на мирне врегулювання конфлікту. 1982 р. партія Шинн Фейн взяла участь у виборах. 1985 р. між Великою Британією та Ірландією була підписана угода, відповідно до якої Республіка Ірландія отримала статус консультанта щодо вирішення питань про Північну Ірландію. Майже десять років із різною інтенсивністю йшли перемовини щодо врегулювання конфлікту й нарешті за участю трьох сторін – Великої Британії, Північної Ірландії та Республіки Ірландії – була підписна угода, в якій Республіка Ірландія отримала статус консультанта із вирішення питань про Північну Ірландію. Вісім років тривали перемовини і 1993 р. відбулося підписання документу «Декларація Даунінг-стріт», в якій наголошувалося по-перше, про відмову від насильницьких дій обох конфліктуючих сторін. По-друге, пропонувалося створення у Північній Ірландії місцевого уряду і парламенту.

Влітку 1994 р. перемовини поновилися і з великими перервами у часі (1998р., 2004р.) через нові теракти IRA, які були відповідю на утиски католицької меншини, що бажала приєднатися до Республіки Ірландія. І

тільки в жовтні 2006 р. були здійснені перемовини за участю всіх сторін, результатом яких було повернення Ольстера під патронат місцевих органів влади.

Парадокс сьогодення полягає в тому, що країна-метрополія, яка впродовж століть придушувала внутрішні сепаратистські конфлікти, стає в опозицію по відношенню до ЄС. Очікується, що Британія вийде з Європейського Союзу у 2019 р. Лише Шотландія і Північна Ірландія хочуть залишитися в ЄС (в такий спосіб вийти з Великої Британії). Тільки як незалежна держава Шотландія може залишитися в Європейському Союзі, зберігаючи усі вигоди, які дають відкриті кордони і ринок із 28 країн. Проте вихід із складу Великої Британії не буде таким простим, яким він видавався шотландським націоналістам. Зрештою Шотландія бере на озброєння метод, який впродовж довгого часу використовував Квебек. Вона висуває вимоги і змушує Лондон виконувати їх.

Питання сепаратизму переплітаються з проблемами, які несе в собі глобалізація. Глобалізація зростає за рахунок руху потоків міжнародних капіталів і глобальних фінансових мереж, техніко-технологічного розвитку, експонентного зростання Інтернету, стільникових телефонів, соціальних мереж. Особливістю цього розвитку є те, що не всі глобальні потоки видими. Частина з них зовсім не лежить на поверхні, й тим не менш спонукає зростання глобальних ТНК, мафіозних мереж, наркокартелів, організованої злочинності та інших загрозливих для людства рухів. На думку К.Валаскакіса, шукати відповідь у ситуації, що склалася краще у нових формах федералізму, а не у чистому розмежованому суверенітетів.

Характерними в даному сенсі є недавні події у Великій Британії. Так у країні настрої щодо Брексіту далеко не однозначні. Питання про Північну Ірландію, яка ніби й частина Сполученого Королівства, але виходить з ЄС слідом за Лондоном не збирається, так і залишилось наразі відкритим. Уесь цей процес практично цілковито поглинає увагу британського прем'єр-міністра Терези Мей та чималої кількості європейських посадовців. При тому що й сам британський уряд став об'єктом критики опозиції та виборців - оськільки погодився сплатити в бюджет ЄС майже £40 млрд. Прем'єр-міністр Великої Британії Тереза Мей попередила, що Брексіту може взагалі не бути через спроби законодавців зірвати її план виходу країни з ЄС.

Велика Британія і Європейський Союз попередньо домовилися, що предметом перемовин будуть три головних питання «розлучення»: скільки перша має повернути євро до ЄС, що трапиться з кордоном Північної Ірландії та що буде з британськими громадянами, які живуть в ЄС і що очікує на громадян ЄС, які живуть у Великій Британії. Зрозуміло що головним і найбільш гострим питанням є питання кордону між Північною Ірландією та членом ЄС Республікою Ірландією.

Зараз це зона переміщення між Великою Британією і Ірландською Республікою. Як і Шотландія, Північна Ірландія проголосувала, що залишиться в ЄС на референдумі 2016 р. Результати в Північній Ірландії

були 56 % залишилися в ЄС і 44 % - вийти з ЄС. Обидві сторони домовилися, що вони не хочуть повернутися до так званого «жорсткого кордону», що означає відсутність на ньому фізичної інфраструктури та мережу камер стеження. Але це домовленість на словах. Насправді ж існує багато не вирішених проблем та остаточного бачення, як це буде працювати на практиці.

Процес виходу Великої Британії з ЄС чітко прописаний у Статті 50 Ліссабонської декларації. Згідно з нею процес триває два роки, тож намір Великої Британії вийти з ЄС за правилами повинен здійснитися 29 березня 2019 р. Але якщо до цього часу не все ще буде урегульовано, сторони погодилися на транзитивний період у 21 місяць, аби все пройшло із найменшими незручностями для бізнесу, туристів та людей, які приїжджають на Британські острови на свята. У мирному вирішенні цього процесу зацікавлені як сепаратистські рухи всередині Британії, так і сама Британія як член ЄС по відношенню до якого вона виступає як сепаратист.

З огляду на вищеперечислене можна стверджувати, що оскільки Велика Британія є першою державою, яка робить такий крок, як вихід із ЄС, який безсумнівно дається взнаки не тільки у європейських міжнародних справах і у зміні глобальних конфігурацій в політиці, економіці, фінансах, культурі, але неодмінно позначиться на внутрішній політиці та геополітиці самої Великої Британії, розколу її на декілька незалежних держав скоріше за все не відбудеться.

Найбільш ймовірними претендентами на суверенітети є Республіка Ірландія з приєднанням до неї Північної Ірландії та Шотландія.

Відтак, досвід Ірландії у боротьбі за незалежність, яка тривала декілька століть починаючи від насильницьких воєнних дій з боку держави-метрополії і розвитку та наростання озброєних конфліктів із сепаратистськими угрупуваннями показав, що найбільш згуртованою та підготовленою щодо терактів стала IRA, яку підтримували збрєю Лівія та ірландські спільноти у США. Водночас, такий досвід боротьби довів, що використана стратегія, не дає позитивних результатів.

Досвідом боротьби Великої Британії із сепаратизмом є те, що вона йде на компроміс. Кожного разу на перемовинах щодо Ірландії вона задовольняла ті чи ті вимоги Шин Фейн, апелюючи до закону і правосуддя, ю у відповідь ірландці зменшували воєнну напругу аж до ліквідації IRA.

Глобалізація несе нові виклики, такі як втрата ідентичності, можливість мати незалежні економічні й фінансові ресурси від держави, тощо. Всі вони пов'язані з об'єктивними процесами глобалізації й посилюють центробіжні сили у державі. Відтак ці виклики вимагають адекватного реагування органів державної влади.